

HANGON KAUPUNKI
HANGÖ STAD

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

*Hangon kaupungin käsikirja turvalliseen
ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen
ja esiopetukseen*

Sisällysluettelo

Teemme tärkeää työtä!

1 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa määrittelevät lait ja säädökset

2 Hangon kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

3 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen omassa yksikössä

Lähteet

Liitteet

Liite 1. Malli-lomake, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Liite 2. Lomake, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Liite 3. Käsitteet

Teemme tärkeää työtä!

Tämä on Hangon kaupungin käsikirja turvalliseen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Käsikirja sisältää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Käsikirja velvoittaa ja opastaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökuntaa laatimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman omalle yksikölleen. Suunnitelma laaditaan yhdessä henkilökunnan, lasten ja huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaa suunnitelman laatimisesta. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat on laadittava pääosin toimipaikkakohtaisesti, jotta ne todella vastaavat käytännön kehittämistarpeisiin. Suunnitelma voi olla myös ryhmäkohtainen. Tämä koskee myös varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävää esiopetusta.

Kehittämistoimenpiteiden tulee olla konkreettisia ja helposti ymmärrettäviä. Suunnitelma voi olla lyhyt, mutta toimenpiteissä on oltava monia eri näkökulmia.

Tasa-arvo käsitteenä on sitä, että toiminta suunnitellaan sillä pohjalla, että tytöillä ja pojilla on sama arvo.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yhtäkään lasta, sukupuolesta riippumatta, ei pitäisi rajoittaa järjestämällä tai kohtelemalla lapsia eri tavalla. On tärkeää, että voimme tehdä näkyväksi, mitä tehdään hyvin sekä mitä on parannettava ja miten se tehdään rakentavalla tavalla.

Osallistavan toimintakulttuurin tulee edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilökunnan ja huoltajien aloitteita, mielipiteitä ja näkemyksiä on kunnioitettava. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien työtapojen ja rakenteiden tietoista kehittämistä.

Tasa-arvotyössä on kyse siitä, että tehdään näkyväksi, mitkä normit tekevät feminiinisuuden ja maskuliinisuuden, jotta yhdenkään lapsen kehitystä, valintaa, oppimista tai olemisen tapaa ei rajoiteta. Puhekieli on erittäin tärkeä osa osallisuuden luomista ja normaalisoinnista.

Yhteisön jäseniä on kohdeltava ja kohdattava yhdenvertaisesti yksilön olosuhteista riippumatta. Se, että kaikki ovat tasa-arvoisia, ei tarkoita, että kaikki ovat samanlaisia. Toimintakulttuurin kehittämiseksi on tärkeää, että työyhteisössä keskustellaan tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asenteista.

Tärkeää on myös pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, uskomuksiin, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheessa, eleissä, teoissa ja lähestymistavoissa sekä miten toiminta, kommunikaatio ja kielenkäyttö välittyvät lapsille. Varhaiskasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä. Henkilökunnan tulee kannustaa lapsia valintoihin sukupuolesta tai muista henkilökohtaisista stereotyyppioista ja odotuksista riippumatta. Henkilökunnan on huomioitava lasten epätasa-arvoinen kohtelu ja puututtava siihen hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteinen ja kannustava kommunikaatio tukee lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittymistä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittavat 1.6.2023 alkaen varhaiskasvatusta laatimaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Käsikirja kannustaa henkilöstöä pohtimaan omaan työhönsä ja toimintaansa vaikuttavia arvoja ja asenteita työyhteisössä, sekä tunnistamaan ja poistamaan eriarvoisuutta aiheuttavia käytäntöjä. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä työ on jatkuva prosessi ja yhdistyy muuhun pedagogiseen suunnitteluun. Normi-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden parissa työskentely ei ole vain sitä, että kerran tai kaksi vuodessa järjestetään teemapäivä sopivalla aiheella, vaan näiden asioiden parissa työskennellään tietoisesti koko ajan. Tämän tulisi olla perusta, joka huomioidaan kaikessa toiminnassa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Perhepäivähoidon ja kunnan avoimen varhaiskasvatuksen osalta on kunnan vastuulla laatia yhteiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat.

Dokumentointi on erittäin tärkeää. Selvitysvaiheen tulokset muodostavat perustan paitsi työlle myös dokumentoinnille. Tasa-arvosuunnitelma voi toimia koosteena kaikesta työstä. Siihen dokumentoidaan selvitysvaiheen tulokset, tasa-arvotyölle asetetut tavoitteet ja toimenpiteet, eli mitä tavoitteiden saavuttamiseksi on konkreettisesti tarkoitus tehdä. Dokumentoinnin perusteella

on mahdollista seurata työn edistymistä ja arvioida sitä. Dokumentoinnilla on monta tärkeää toimintaa. Toisaalta se tarjoaa henkilöstölle mahdollisuuden antaa palautetta selvityksistä, joihin he ovat osallistuneet ja toisaalta dokumentointi antaa yleiskuvan kaikesta, mitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi on tapahtunut ja tapahtuu varhaiskasvatuksessa sekä esikoulussa. Dokumentointi luo myös mahdollisuuden työn jatkuvaan seurantaan. Joskus, jos tasa-arvokysymyksiä koskevaa työtä ja keskusteluja ei dokumentoida, voi käydä niin, että tietoa kerätään vain läsnä olleiden ihmisten keskuudessa ja vaarana on, että samat keskustelut toistuvat uudelleen.

Hangossa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan syyslukukaudella, toimintasuunnitelman yhteydessä. Suunnitelma laaditaan toimipaikkakohtaisesti ja siihen osallistuu koko henkilökunta. Vastuu suunnitelman laatimisesta on päiväkodinjohtajalla, yhteistyössä varhaiskasvatuksen asiantuntijan kanssa. Henkilöstö saa tukea ja ohjausta suunnitelman laatimisessa. Kevätlukukaudella suunnitelmaa arvioidaan toimintakertomuksen yhteydessä. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää, että keskitetään yhteen teemaan/tarpeeseen kerrallaan. Kehittämisteemat muodostetaan henkilöstön kanssa käytävissä keskusteluissa. Opetushallituksen tarjoamia valmiita lomakkeita käytetään toiminnan kehittämisteeman toteuttamiseen.

1 Suunnitelmia määrittävät lait sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelmien periaatteet

On olemassa erilaisia lakeja ja säädöksiä, jotka ohjaavat henkilöstöä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sekä kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisytyössä.

Perustuslaki 731/1999 Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään, turvallisuuteen, vapauteen ja koskemattomuuteen. Perusoikeudet koskevat yhtäläisesti myös lapsia.

Varhaiskasvatustalaki 540/2018 Varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yhteistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista katsomuksellista taustaa.

Perusopetuslaki 628/1998 Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 Opiskeluhoitosuunnitelman on kirjattava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja häirinnältä sekä kuvata kuinka suunnitelma toteutetaan ja miten noudattamista valvotaan. Esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa on kiusaamisen vastainen suunnitelma. Kaikkien esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa työskentelevien, tulee olla hyviä roolimalleja ja osoittaa kunnioitusta toisiaan kohtaan. Se mitä teet, ohjaa lapsia kehittämään arvomaailmaa, jossa kaikilla on sama arvo.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1329/2014 Tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta huolehtiminen on vaikuttavaa hyvinvointi työtä koulu yhteisössä. Tasa-arvolaki velvoittaa opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ennaltaehkäisemään sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustavaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsille

on varattava mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 Yhdenvertaisuuslaissa kielletään syrjintä alkuperän, seksuaalisen suuntautumisen, kielen, uskonnon, vammaisuuden tai terveydentilan perusteella. Velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta myös varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palvelutuottajan on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä henkilöstön kanssa, lapsille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi edistämistoimenpiteistä.

YK:n lasten oikeuksien laki Kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tulee pitää huolta, että lasta ja nuorta suojataan kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä.

Varhaiskasvatuksen perusteet 2022 Suunnitelma edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Henkilöstön tehtävä on antaa lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuksi ja kohdelluksi yhdenvertaisena riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta.

Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.

Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakkoodotuksia. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen.

Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai

kulttuurisesta taustasta riippumatta. Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden periaate. Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on.

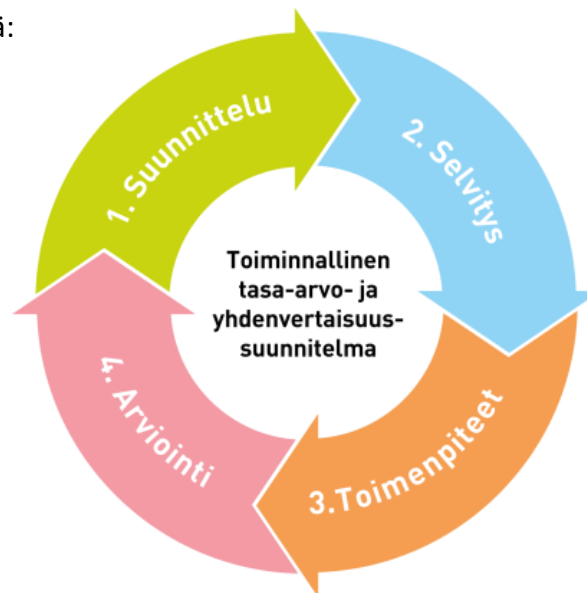
Todetaan että, esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät mm. mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä.

2 Hangon Kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Tasa-arvosuunnitelman tulee tukea sukupuolten tasa-arvon edistämistä varhaiskasvatuksessa ja esiopetustoiminnassa. Hangossa yhdistämme tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on kehittää tasa-arvoista kohtelua ja tukea sen edistämistä kaikessa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestämässä toiminnassa.

Suunnitelman tulee sisältää:

1. Suunnittelu
2. Selvitys
3. Toimenpiteet
4. Arviointi

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Kuva: Kaisa Rekinen

Suunnittelu

Tässä vaiheessa on hyvä tutustua keskeisiin käsitteisiin ja lakeihin: Mitä ovat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus? Miten ne eroavat toisistaan? Entä sukupuolisensitiivisyys? Ovatko sukupuolen moninaisuuteen tai antirasismiin liittyvät käsitteet tuttuja? Miten esteettömyys huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa?

Selvitys

Tällaisten suunnitelmien laatimiseksi jokaisen yksikön on suoritettava omaa toimintaansa koskeva selvitys ja henkilöstön, lasten ja huoltajien ajatukset/kokemukset huomioidaan. Henkilöstön tulee olla tietoinen oman ryhmänsä työskentelystä ja mukauttaa menetelmiä sen mukaisesti. Selvitys toimii pohjana, kun mietitään toimipaikan kehittämistarpeita. Selvityksessä voi käyttää apuna

erilaisia havainnointimenetelmiä, kuten videointia, lomakkeita sekä haastatteluja tai lasten kanssa käytyjä keskusteluita. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä on tehtävä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, jotta siitä tulee toimiva. Työn tarkoituksena on edistää, ehkäistä ja korjata.

Tasa-arvolain mukaan huomiota tulee kiinnittää erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Yhdenvertaisuuslain mukaan tulee kiinnittää huomiota, miten toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin, ja miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa. Yhdenvertaisuussuunnitelmassa on arvioitava, miten varhaiskasvatus vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa.

Toimenpiteet ja kehittäminen

Kehittämävaiheessa pureudutaan niihin teemoihin, joista selvitysvaiheessa paljastui parannettavaa tai muutettavaa. Leikkivätkö lapset runsaasti samaa sukupuolta olevien tai samaa äidinkieltä puhuvien lasten kanssa? Eikö henkilöstö tiennyt, mitä tasa-arvo tarkoittaa tai kaipasivatko he työkaluja antirasistiseen toimintaan? Kuuluiko henkilöstön puheessa lasten ryhmittelyä tytöiksi ja pojiksi?

Tässä vaiheessa nimetään toimenpiteitä, joilla puututaan nimenomaan näihin selvitysvaiheessa esiin nousseisiin epäkohtiin. Toimenpiteet eivät ole arvoja tai korulauseita kuten "toiminta on tasa-arvoista", vaan konkreettisia asioita, joita arjessa voidaan toteuttaa, kuten "henkilöstölle järjestetään täydennyskoulutusta antirasismista ja sukupuolisensitiivisyydestä", "leikkipisteet järjestetään uudelleen niin, että ne tukevat monipuolisia leikkejä" tai "tehdään kerran viikossa leikin ja leikkikaverin arvontaa, jotta lapset pääsevät opettelemaan toimintaa uusien kavereiden kanssa ja tutustumaan uusiin leluihin ja leikkeihin".

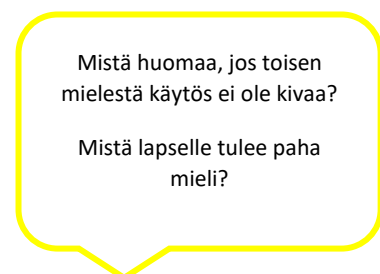
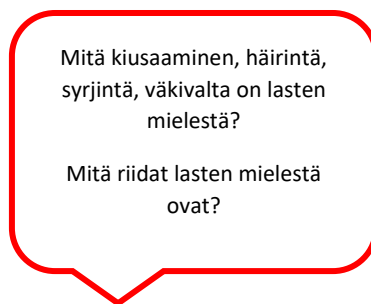
Yhdenvertaisuuslain mukaan edistämistoimenpiteiden on oltava varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Lapsille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä. Toimenpiteisiin tulee kirjata keinoja havaitun häirinnän poistamiseksi tai sen uusiutumisen estämiseksi.

Vaikka selvityksessä nousisi esiin useita kehittämiskohteita, keskitytään vain muutamaan kohteeseen kerrallaan, jotta kehittämistyö onnistuu. On tarkoitus pyrkiä löytämään

mahdollisimman helposti toteutettavia tekoja, joilla on suuri muutosvaikutus. Jotta suunnitelma olisi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, on kehittämisvaiheessa otettava huomioon sekä sukupuoli että yhdenvertaisuuslain mukaiset syrjintäperusteet.

Kehittämistoimenpiteille on oltava aikataulu ja vähintään yksi vastuuhenkilö. Päiväkodinjohtaja vastaa kehittämistoimenpiteiden toteuttamisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen asiantuntijan kanssa. On myös tärkeää osallistaa lapset ja huoltajat jo tässä vaiheessa. Huoltajilla on tärkeä rooli tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden ennaltaehkäisevässä työssä. Jotta toimintaa voidaan kehittää tietoisesti, on tasa-arvotyötä tehtävä systemaattisesti. Lapset voidaan esimerkiksi ottaa uudella tavalla mukaan leikkipaikkojen järjestämiseen. Oppimisympäristöllä on ratkaiseva merkitys sille, miten oppiminen ja leikki syntyy. Siksi lasten näkökulma tulee huomioida prosessissa. Lasten kanssa on tärkeää keskustella erilaisista tapahtumista, jotta he ymmärtävät ja myös pystyvät tunnistamaan sekä sanoittamaan niitä.

Lapsilta kysyttävät kysymykset voivat olla:

Arviointi

Viimeinen tasa-arvolain vaatima prosessin vaihe on toimenpiteiden arviointi. Kun toimenpiteitä on tehty eli esimerkiksi henkilöstöä on koulutettu, leikkipisteitä muokattu ja leikin arvontaa tehty, on aika arvioida, vaikuttivatko toimenpiteet arkeen. Mikä onnistui? Mikä tuntui vaikealta? Mitkä toimenpiteet jäivät osaksi arkea? Vaatiiko jokin toimenpide kehittämistä edelleen? Mitä konkreettisempia kehittämistoimenpiteet ovat, sitä helpompi niitä on myös arvioida.

Avoimen keskustelun, havaintojen ja kartoituksen avulla saat selville, mikä on tämän hetkinen tilanne. Näiden pohjalta luodaan konkreettisia tavoitteita, joita työtetään yhdessä sovitulla tavalla. Prosessia on helpompi arvioida, jos sen kulkua on dokumentoitu. Arvioinnissa voi käyttää apuna erilaisia havainnointimenetelmiä ja osallistaa arviointiin lapsia ja huoltajia esimerkiksi haastatteluiden avulla. Arvioinnista prosessi jatkuu uudelleen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämiseen ja (uusien) kehittämistoimenpiteiden nimeämiseen.

3 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen omassa yksikössä

Tasa-arvolain mukaan suunnitellaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma vuosittain tai enintään kolme vuotta kerrallaan. Yhdenvertaisuuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan on arvioitava, miten toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten tasa-arvoinen kohtelu toteutuu heidän omassa toiminnassaan, sekä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin tasa-arvoisen kohtelun toteutumisen edistämiseksi.

Jokaiselle toimipaikalle on laadittava suunnitelma sukupuolten tasa-arvon ja tasa-arvoisen kohtelun edistämiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Suunnitelma on laadittava yhdessä henkilökunnan kanssa ja lapsille ja huoltajille on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi toimenpiteistä. Suunnittelu on tärkeää.

- Tutustu tarkemmin keskeisiin käsitteisiin ja lakeihin
- Mitä tasa-arvo ja tasa-arvoinen kohtelu tarkoittaa? Miten ne eroavat toisistaan? Mitä sukupuoliherkkyyttä tarkoittaa?
- Perehdy ja ota selvää!
- Käytä mallilomaketta
- Kehittämistoimenpiteiden aikataulu; Kuinka kauan? Kuka on vastuussa? Milloin toimenpiteet arvioidaan?

1. SUUNNITTELU

2. SELVITYS

4. ARVIOINTI

3. TOIMENPITEET

- Valitse muutama kehittämisalue, joihin keskitytte
- Tasa-arvolain mukaan tulee kiinnittää huomiota vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallistamiseen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisyyn ja poistamiseen
- Yhdenvertaisuuslain mukaan on kiinnitettävä huomiota toiminnan vaikutukseen eri ihmisryhmiin ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen omassa toiminnassa

- Kun olet toteuttanut toimenpiteet esimerkiksi keväällä ja arvioinut ne, sinun on kirjattava, mitä arvioinnin aikana tuli esiin
- Mikä onnistui?
- Mikä tuntui vaikealta?
- Vaatiiko jokin toimenpide kehittämistä edelleen?
- Mitkä toimenpiteet jäivät osaksi arkea?

- Nimeä konkreettisia toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi
- Mitä konkreettisempia kehitystoimenpiteet ovat, sitä helpompi niitä on arvioida

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman työstäminen on alkanut 1.6.2023. Varhaiskasvatuksen johtaja on laatinut yhteistyössä varhaiskasvatuksen asiantuntijan kanssa, suunnitelman tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi Hangon kaupungin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Suunnitelman toteuttamiseksi pidetään syksyn 2023 aikana, päiväkodinjohtajien kanssa jatkuvia kokouksia, joissa esitellään ja hyväksytään menettelytavat suunnitelman toteuttamiseksi. Syksyllä 2024 tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan yksikkökohtaisesti toimintasuunnitelmaan ja sitä arvioidaan keväällä 2025 vuosikertomuksen yhteydessä. Keväällä 2024 järjestetään säännöllisiä henkilökunnan ja opettajien kokouksia, joissa keskustellaan eri teemasta, jotta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusajattelu saadaan käyntiin. Henkilökunta saa konkreettisia vinkkejä ja ideoita. Teema toimii keskustelun pohjana sekä henkilöstö- että tiimipalavereissa. Henkilökunnan kanssa käytävissä keskusteluissa nousee esiin kehitystarpeita kunkin teeman pohjalta. Varhaiskasvatuksen asiantuntija kokoaa kehittämistarpeet joka kuukauden jälkeen, jotta varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökunta saa kokonaiskuvan kehittämistarpeista, jotka ovat nousseet keskusteluissa. Varhaiskasvatuksen asiantuntija vierailee tiimikokouksissa.

Kevään 2024 teemat:

- Tammikuu – Materiaalit, tilat ja lelut
- Helmikuu – Osallisuus
- Maaliskuu – Häirinnän ennaltaehkäisy ja puuttuminen
- Huhtikuu – Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä työyhteisössä

Jokainen yksikkö valitsee omat kehittämistarpeensa (kevään 2024 keskustelujen pohjalta) ja kuvaa kehittämistarpeet toimintasuunnitelmassa. Jatkossa keskustelu kehittämiskohteista käydään touko/kesäkuun henkilökunnan arviointipäivillä. **On tärkeää muistaa, että toiminnan kehittäminen on pitkäaikainen prosessi.**

Lähteet

Andersson Tegnér, L & Heikkilä, M. 2022. *Arbeta med jämställdhet i förskolan. Med normmedveten pedagogik*. Gothia kompetens

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

Folkhälsan (2023). *Jämställdhets- och jämlikhetsarbete inom Folkhälsan*. Hämtad 7.6.2023, <https://www.folkhalsan.fi/kunskap/daghem-och-skola/jamstallldhet-och-jamlikhet/>

Hangon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (2022)

Hangon kaupungin esiopetussuunnitelma (2014)

Heikkilä, M., Andersson Schaeffer, J., Saler, K., Lillvist, A., Lindberg, M., Engman, J. 2020. *Rum i förskolan. För barns lek och lärande*. Natur & Kultur

Opetushallitus (2023). *Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu*. Haettu: 4.7.2023, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-tueksi/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022)

HANGON KAUPUNKI
HANGÖ STAD

YKSIKÖN NIMI: TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA

1. Milloin ja miten selvitystä on tehty? Mitä asioita selvityksessä nousi esiin?	Tavoite	2. Kehittämistoimenpiteet	Aikataulu, vastuuhenkilö, milloin arvioidaan	3. Arvioinnin tulokset

MALLILOMAKE

YKSIKÖN NIMI: TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA

1. Milloin ja miten selvitystä on tehty? Mitä asioita selvityksessä nousi esiin?

Tämä on suunnitelman ensimmäinen vaihe, jossa selvitetään toimipaikan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanne. Selvitykseen on hyvä varata reilusti aikaa. Käyttäkää hyväksenne erilaisia havainnointimenetelmiä kuten videointia, lomakkeita sekä lapsia osallistavia menetelmiä. Selvitystä on hyvä tehdä toimipaikan jokaisessa ryhmässä ja osallistaa siihen mukaan koko henkilöstö.

Kehitettävä teema

Kehitettävät teemat valitaan toimipaikassa tehdyn selvityksen perusteella.

Mitä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä hetkiä arjesta löydettiin, jotka kaipaavat kehittämistä?

Valitkaa muutama kehittämiskohde, joihin keskitytte nyt.

Tavoite

Määritellään tavoite: Minkälaista arkea tavoitellaan?

Nimetkää konkreettisia toimenpiteitä, joilla lähdette tavoitetta kohti ja joita on helppo toteuttaa päivittäisessä toiminnassa

- arvioida lopuksi

2. Kehittämistoimenpiteet

Aikataulu, vastuuhenkilö, milloin arvioidaan

Suunnitelkaa aikataulu kehittämistoimenpiteille: Miten kauan toteutatte toimenpiteitä?

Kuka niiden toteuttamisesta on vastuussa? Milloin arvioitte toimenpiteitä?

Seurataanko toimenpiteiden toimivuutta jollain tavalla kehittämisen aikana?

3. Arvioinnin tulokset

Missä onnistuitte? Mikä tuntui vaikealta? Pitääkö vielä jatkaa työtä samojen aiheiden parissa?

Juurtuiko joku toimenpide osaksi arkea? Käyttäkää arvioinnissa hyväksi havainnointia. Miten lasten osallisuus voi toteutua havainnoinnissa?

Käsitteet

Tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta heidän iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä

Ableismi tarkoittaa sitä, että yhteiskunnassamme vammattomuus on normi. Vammattomuus on niin itsestään selvää, että vammaisuus määrittyy samalla ei-normaaliksi. Tämä aiheuttaa syrjintää vammaisia ihmisiä kohtaan. Ableismi näkyy suhtautumisessa ja asenteissa vammaisiin ihmisiin esimerkiksi niin, että vammaisen pätevyyttä tai kykyä selvitä eri tehtävistä saatetaan epäillä. Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida, miten vammaisuus näkyy arjessa ja miten siitä puhutaan: Ovatko varhaiskasvatuksen toimipaikan tilat ja toiminta esteetöntä ja saavutettavaa niin lapsille, henkilökunnalle kuin huoltajille? Näkyykö kirjoissa tai kuvissa vammaisia hahmoja? Miten vammaisuutta käsitellään lasten ja huoltajien kanssa sekä työyhteisössä?

Antirasismi on aktiivista ja tietoista toimintaa kaikkia rasismien muotoja vastaan. Tavoitteena on vähentää etnistä syrjintää, syrjivien käytäntöjen vaikutuksia ja kielteisiä ennakkoluuloja

Esteettömyys tarkoittaa ihmisten moninaisuuden huomioimista rakennetun ympäristön suunnittelussa, toteutuksessa ja ylläpidossa. **Saavutettavuudessa** ei ole kyse vain liikkumisesta, vaan se ottaa huomioon myös näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja kommunikointiin liittyvät asiat. Saavutettavuus tarkoittaa usein esimerkiksi kaikille sopivaa palvelua ja viestintää.

Cissukupuolisuus kuvaa sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu vastaavat syntymässä määriteltyä sukupuolta ja sukupuoleen kulttuurissa liitettyjä odotuksia

Inklusio Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhteenkuuluvuutta, yhdenvertaisuutta, moninaisuuden arvostamista ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea omalle kasvulleen ja kehitymiselleen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edellyttää henkilöstön ymmärrystä siitä, miten esimerkiksi vammaisuuteen, ihonväriin, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät henkilöstön omassa toiminnassa ja varhaiskasvatuksen toimintatavoissa

Normit ovat yhteiskunnallisia oletuksia ja odotuksia siitä, mikä on yleisesti hyväksyttyä, "normaalina" tai toivottavaa eri tilanteissa. Normatiivisuus kertoo siitä, mitä pidämme normaalina ja tavoiteltavana. Normit auttavat meitä toimimaan tilanteissa, mutta toisinaan normit ovat syrjiviä ja rajoittavat toimintaa. Normiin kuulumisen kautta saa usein etuoikeuksia ja toisaalta taas, jos rikkoo normeja tai ei mahdu niihin, saattaa tulle syrjityksi

Normikriittisyys, normitietoisuus, normiluovuus Normitietoisuus tarkoittaa ymmärrystä siitä, että erilaiset yhteiskunnalliset normit ohjaavat ihmisten toimintaa, usein tiedostamatta, sekä sitä, että lisätään tietoa normeista ja normien vaikutuksesta yksilöihin ja toimintaan. Normikriittisyys tarkoittaa sitä, että tarkastellaan normeja kriittisesti ja tunnustetaan mitkä normit ovat rajoittavia ja tuottavat epäoikeudenmukaisuutta ja mitkä normit taas ovat tarpeellisia ja voimauttavia.

Normiluovuus tarkoittaa toiminnan ja ajattelun kehittämistä ja muuttamista inklusiivisemmaksi. Kun normit on tehty näkyviksi ja tarkasteltu, mitkä normit syrjivät tai rajoittavat, kehitetään uusia tapoja, menetelmiä ja rutiineja, jotka lisäävät yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ja sitä kautta yksilöiden mahdollisuuksia kasvaa omaa potentiaaliinsa.

Varhaiskasvatuksessa normitietoisuus ja -kriittisyys auttavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä tarkastelemaan omia asenteitaan ja odotuksiaan sekä toiminnassa esiintyviä rutiineja uusista näkökulmista. Odotetaanko pojilta erilaista käyttäytymistä, erilaisia kykyjä ja kiinnostuksen kohteita kuin tytöiltä? Rajoittavatko normit joidenkin valintoja vai tapaa olla? Entä miten normit vaikuttavat siihen, ketkä saa huomiota, tilaa ja näkyvyyttä? Voivatko kaikki lapset olla mukana toiminnan kaikilla alueilla yhdenvertaisesti ja tuntea itsensä osalliseksi, ilman rajoittavia normeja? Varhaiskasvatuksessa normiluovuutta on se, kun järjestetään leikkipaikkoja, lelujen sijaintia ja leikkitilassa olevaa kuvitusta uudella tavalla yhdessä lasten kanssa, jos on huomattu, että leikkitilat ohjaavat lapsia stereotyyppiseen toimintaan

Syrjintää voi esiintyä eri muodoissa sekä suoraan että välillisesti. Nämä ovat usein tiedostamattomia toimia, joita voi olla vaikea tunnistaa. Syrjintä on usein tahatonta, mutta se voi olla myös tahallista toimintaa. Kyse voi olla yksilön käyttäytymisen tai toiminnan seurauksista tai se voi olla piilossa rakenteissa

Osallisuus on kuulumisen tunnetta ja sitä, että saa edellytykset osallistua, tulla kuulluksi, ilmaista mielipiteensä, vaikuttaa ryhmään ja tuntea olonsa turvalliseksi. Osallisuus on vapaaehtoista eikä tarkoita samaa kuin osallistuminen tai osallistaminen. Lapsi voi osallistua toimintaan, mutta jos hän

ei pääse vaikuttamaan siihen, hän ei ole osallinen. Osallisuus on muun muassa tunnetta siitä, että kuuluu omaan yhteisöön tai vuorovaikutusta ja toimintaa lasten välillä

Sukupuolisensitiivisyys, sukupuolitietoisuus ja sukupuolivastuullisuus Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolitietoisuus ovat rinnakkaisia käsitteitä. Ne tarkoittavat taitoa huomata sukupuolittuneita käytäntöjä ja sukupuolinormeja, jotka usein ovat tiedostamattomia. Ne ovat herkkyyttä tunnistaa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita, joissa sukupuoli rajoittaa lasten toimintaa ja taitoa purkaa niitä. Sukupuolesta riippumatta lapsilla on samat oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet leikkiä, osallistua ja toimia.

Näiden käsitteiden rinnalla on käytetty sukupuolivastuullisuuden käsitettä, joka korostaa henkilöstön vastuuta ottaa huomioon tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Sukupuolinäkökulmaa ei voi ohittaa kasvatuksen ja opetuksen käytännöissä. Kaikkiin yllä mainittuihin käsitteisiin liittyy henkilöstön eettinen vastuu ottaa sukupuolen vaikutukset huomioon.

Varhaiskasvatuksessa sukupuolisensitiivisyys, -tietoisuus ja –vastuullisuus näkyvät silloin, kun henkilöstö osaa tarkastella sukupuolen merkitystä arjessa, pohtia omia, osin tiedostamattomiakin oletuksiaan eri sukupuolista ja kannustaa lapsia aktiivisesti monipuoliseen toimintaan. Ketkä siivoavat leikin jäljet? Eroavatko keuhut ja huomion jakautuminen sukupuolen perusteella? Puhutellaanko lapsia tietyllä äänensävyllä sukupuolesta riippuen?

Sukupuolineutraali on kasvatuksen ja opetuksen kontekstissa epäsopeva käsite, koska neutraalius estää näkemästä sukupuolen vaikutusta. Kuitenkin sukupuolineutraali on hyvä käsite, kun pohditaan esimerkiksi kieltä ja puhetapoja. Puhetapojen tarkastelu onkin tärkeä osa sukupuolisensitiivisessä varhaiskasvatuksessa. Sanat ja ilmaisut rakentavat arjen toimintaa ja todellisuutta. Suomen kielessä on paljon sukupuolittuneita ammattinimikkeitä (palomies, tiedemies, esimies), mutta näitä voi muuttaa esimerkiksi käyttämällä sanoja palopelastaja, tutkija ja esihenkilö arkikielessä. Sukupuolineutraali tarkoittaa varhaiskasvatuksessa esimerkiksi sitä, että ajatellaan, että lapset ovat noin vain vapaita valitsemaan haluamansa leikin vapaan leikin hetkellä. Silloin ei ehkä ymmärretä, että lelujen ja leikkien sijoittelu, lapsen näkemät esimerkit, muiden lasten luoma ryhmäpaine ja aikuisen (tiedostamatonkin) ohjaus vaikuttavat siihen, minkä leikkien, leikkikavereiden ja lelujen lapsi näkee olevan itselleen sallittuja

Vammaisuus Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Varhaiskasvatuksessa vammaisuus tulisi ottaa huomioon ympäristössä: Esimerkiksi leikkipaikkojen järjestelyn pitää olla selkeitä ja muunneltavia ja eri tilat, kuten kulkuväylät sekä leikkiväline- ja oleskelualueet, täytyy erottaa toisistaan selkeästi erilaisilla pintamateriaaleilla ja väreillä